

Τα συμπεράσματα της έκθεσης

Μισθοί, κέρδη και αγορά εργασίας

1. Από το 2013 στην Κύπρο ασκήθηκε **πολιτική υποτίμησης της εργασίας** μέσω της εφαρμογής του μνημονιακού προγράμματος. Υποβοηθούμενη από την εκτεταμένη ανεργία, η πολιτική αυτή, προκάλεσε **διαρθρωτική μετατόπιση της σχέσης της μισθωτής εργασίας με τις επιχειρήσεις**. Αυτό σημαίνει ότι οι μισθωτοί καρπώνονται τώρα, για το ίδιο ποσοστό ανεργίας, εισοδηματικό μερίδιο μικρότερο από την προ του 2013 περίοδο κατά περίπου 7,5 εκατοστιαίες μονάδες του ακαθάριστου προϊόντος του επιχειρηματικού τομέα (πριν από τις αναδιανεμητικές παρεμβάσεις της δημοσιονομικής πολιτικής) επειδή οι τροποποιημένες θεσμικές συνθήκες (με τυπική ή άτυπη μορφή) που προέκυψαν από την εφαρμογή του μνημονίου λειτουργούν υπέρ των επιχειρήσεων και αποδυναμώνουν την διαπραγματευτική ισχύ των μισθωτών.
2. Η μετατόπιση αυτή είναι ευδιάκριτη στις ποσοτικές μεταβολές που επήλθαν στο επίπεδο και στον ρυθμό μεταβολής των κυριότερων μεγεθών της διανομής του εισοδήματος, δηλαδή στους μισθούς και στα εισοδήματα της ιδιοκτησίας (κέρδη, τόκοι και πρόσοδοι).
3. Πιο συγκεκριμένα, κατά τα τελευταία έτη, παρά την μεγάλη μείωση του ποσοστού ανεργίας, οι μισθοί εμφανίζουν μικρές μόνον αυξήσεις και το εισοδηματικό μερίδιο της εργασίας στο ΑΕΠ παραμένει πρακτικά αμετάβλητο. Επομένως, **οι αμοιβές εργασίας αποσυνδέθηκαν σε μεγάλο βαθμό από την οικονομική μεγέθυνση και τις αυξήσεις του αριθμού απασχολούμενων που αυτή προκάλεσε**.
4. Την διαρθρωτική μετατόπιση στην διανομή του εισοδήματος μεταξύ εργασίας και κεφαλαίου περιγράφει με τον καλύτερο τρόπο το γεγονός ότι το εισοδηματικό μερίδιο της εργασίας μειώθηκε κατά 7,5 εκατοστιαίες μονάδες του ακαθάριστου προϊόντος του επιχειρηματικού τομέα και έχει σταθεροποιηθεί στο αντίστοιχο χαμηλό επίπεδο (του 48% του προϊόντος) με οριακή τάση αύξησης (προς το 49% του προϊόντος).
5. Η διαρθρωτική μετατόπιση της σχέσης μισθωτής εργασίας και κεφαλαίου, διακρίνεται επίσης στην αύξηση του μέσου περιθωρίου κέρδους, στο εισοδηματικό μερίδιο του κεφαλαίου, στα κέρδη ως ποσοστό του συνολικού παγίου κεφαλαίου, και γενικότερα σε όλους τους **δείκτες κερδοφορίας που παρουσιάζουν διαρθρωτική μετατόπιση σε σημαντικά υψηλότερα επίπεδα**. Το εισοδηματικό μερίδιο του κεφαλαίου ως ποσοστό του ακαθάριστου προϊόντος, όπως φαίνεται στο διάγραμμα 1.13, στο επιχειρηματικό τομέα αυξήθηκε στη διάρκεια της κρίσης από το επίπεδο 43% περίπου κατά τα έτη 2010-2013, στο επίπεδο του 51% το 2014.
6. Στην αύξηση της κερδοφορίας δεν συνέβαλαν ουσιαστικά ούτε η παραγωγικότητα της εργασίας που αυξάνεται με εξαιρετικά βραδείς ρυθμούς, ούτε οι τεχνολογικές και οργανωτικές βελτιώσεις¹ που ήταν μικρές. **Η μετατόπιση της κερδοφορίας σε υψηλότερα επίπεδα στη διάρκεια της πενταετίας 2015-2019 επιτεύχθηκε χάρη στη διατήρηση των αμοιβών εργασίας στα χαμηλά επίπεδα που είχαν ήδη διαμορφωθεί κατά την περίοδο της βαθιάς ύφεσης των ετών 2012-2014**, και στην αυξημένη εξωτερική ζήτηση που επέτρεψε την χρησιμοποίηση του αργού παραγωγικού δυναμικού, κυρίως χάρη στον τουρισμό και στον κατασκευαστικό τομέα. Με άλλα λόγια, η αυξημένη εξωτερική ζήτηση προκάλεσε αύξηση του βαθμού χρησιμοποίησης του παραγωγικού δυναμικού, επομένως του ΑΕΠ, υπό συνθήκες (α) μειωμέ-

¹ Ως μέτρο των τεχνολογικών και οργανωτικών βελτιώσεων θεωρούμε τον ρυθμό αύξησης του λόγου προϊόντος / παγίου κεφαλαίου μετά από την διόρθωση των μεταβολών του εξαιτίας των μεταβολών του βαθμού χρησιμοποίησης του παγίου κεφαλαίου.

νου κόστους εργασίας έτσι ώστε οι επιχειρήσεις να καρπώνονται ολόκληρο το όφελος της οικονομικής ανόδου χωρίς να καταβάλουν στους μισθωτούς το μερίδιο που συνήθως κατέβαλαν πριν από το 2012, και (β) υπό **συνθήκες τεχνολογικής και οργανωτικής στασιμότητας που αντανακλώνται στις πολύ μικρές αυξήσεις της παραγωγικότητας της εργασίας**.

7. Κατά την τελευταία πενταετία η Κύπρος και η Ελλάδα είναι οι μοναδικές χώρες της ευρωζώνης στις οποίες οι αποδοχές εργασίας δεν έχουν ανακάμψει σε βαθμό ικανό ώστε να αναιρεθούν οι μειώσεις των μισθών της πρώτης περιόδου της κρίσης (έως το 2015).
8. Η αγοραστική δύναμη των μικτών αποδοχών ανά απασχολούμενο στην Κύπρο το 2019 ήταν σε διεθνή σύγκριση, χαμηλότερη από τις άλλες χώρες της ευρωζώνης με εξαίρεση την Ελλάδα και την Πορτογαλία, μικρότερη δε από την αντίστοιχη αγοραστική δύναμη στην Σλοβενία και την Τσεχία. Αυτό σημαίνει ότι έχει πλέον αναιρεθεί ολόκληρη η πρόοδος που είχε επιτευχθεί κατά τα προηγούμενα έτη ως προς την πραγματική σύγκλιση των μισθών έναντι του μέσου όρου της Ευρωπαϊκής Ένωσης.
9. Από τον χειμώνα του 2015 υπήρξαν αυξήσεις στον αριθμό των απασχολούμενων καθώς αυτοί ήταν αναγκαίοι για την παραγωγή επιπλέον προϊόντος, δηλαδή για την αύξηση του ΑΕΠ. Ως αποτέλεσμα, κατά το δεύτερο τρίμηνο του 2019 ο ισοδύναμος αριθμός εργαζομένων με πλήρες ωράριο ήταν περίπου κατά 5 χιλιάδες άτομα υψηλότερος από τον μέσο όρο των ετών 2010-2012. Διαπιστώνουμε επομένως ότι χάρη στην έξοδο της οικονομίας από την ύφεση της μνημονιακής περιόδου, δημιουργήθηκε περίπου τόση απασχόληση όση χάθηκε στη διάρκεια της ύφεσης. Ωστόσο, αυτή η αύξηση της απασχόλησης έγινε με χαμηλές αμοιβές για τους μισθωτούς. Δημιουργήθηκε δηλαδή **απασχόληση για περισσότερους εργαζόμενους με χειρότερους όρους**.
10. Μετά από τετραετή αποκλιμάκωση που είχε ως σημείο εκκίνησης το δεύτερο τρίμηνο του 2015, το ποσοστό ανεργίας κατά το 2019:2 είχε μειωθεί στο επίπεδο του 2010:2 αυξάνοντας έτσι τις δυνατότητες και την πιθανότητα να εμφανιστεί ανοδική τάση των αποδοχών εργασίας.
11. Στην αύξηση του αριθμού απασχολούμενων συνέβαλε και η μερική απασχόληση, με την επέκταση της οποίας (και των μειωμένων ωραρίων εν γένει): αντί 13 χιλιάδων θέσεων εργασίας με πλήρες ωράριο, δημιουργήθηκαν 26 χιλιάδες θέσεις μερικής απασχόλησης (διότι το μέσο ωράριο των μερικώς απασχολούμενων είναι κατά προσέγγιση 20 ώρες ενώ το πλήρες ωράριο είναι περίπου 40 ώρες). **Όσο επεκτείνεται το φαινόμενο των λιγότερων ωρών εργασίας ανά απασχολούμενο, τόσο μεγεθύνεται το σφάλμα της υπερεκτίμησης της συνολικής απασχόλησης**.
12. Το ποσοστό ανεργίας προσαυξημένο με τους αποθαρρημένους (δηλαδή τους εκτός εργασίας που έχουν παραιτηθεί της αναζήτησης εργασίας) και τους υποαπασχολούμενους, ήταν κατά το 2019 περίπου διπλάσιο από το τρέχον ποσοστό ανεργίας. Αυτό σημαίνει ότι κατά προσέγγιση, **σε κάθε άνεργο αντιστοιχεί ένας αποθαρρημένος ή υποαπασχολούμενος. Η αναλογία υποαπασχολούμενων προς ανέργους αυξάνεται διαρκώς από την έναρξη της οικονομικής ανάκαμψης (2015)**.
13. Η μακροχρόνια ανεργία, η οποία μετά τη ραγδαία άνοδό της, που άρχισε το 2008, και την σταθεροποίησή της από το καλοκαίρι του 2014 στο 45% περίπου της συνολικής ανεργίας, παρουσιάζει μεν υποχώρηση, πλην όμως δεν έχει επανέλθει στο χαμηλό επίπεδο των ετών 2008-2010 παρά την μακρά ανάκαμψη της οικονομίας. Έτσι, το 2019, περίπου **ένας στους τέσσερις ανέργους παραμένει μακροχρόνια άνεργος**.

14. Όσον αφορά την ανεργία των νέων, παρά την μείωσή της κατά την ανοδική φάση του οικονομικού κύκλου, παραμένει σχετικά υψηλή σε διεθνή σύγκριση και καταλαμβάνει την έβδομη χειρότερη θέση μεταξύ των πιο αναπτυγμένων χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης (μετά από την Ελλάδα, την Ισπανία, την Ιταλία, την Κροατία, την Γαλλία και την Πορτογαλία) ενώ πριν από την κρίση κατείχε μια από τις ευνοϊκότερες θέσεις.
15. Η ανοδική πορεία της οικονομίας κατά το 2015-2018 μείωσε μεν σημαντικά τους δείκτες φτώχειας και υλικής στέρησης και τους έχει επαναφέρει στα επίπεδα του 2008-2011 πλην όμως όχι για όλες τις κοινωνικές κατηγορίες, εκ των οποίων ορισμένες, ιδιαίτερα δε οι άνεργοι, παραμένουν ευάλωτες. Η πρόοδος αυτή δεν οφείλεται σε αποφάσεις πολιτικής αλλά στο μηχανικό αποτέλεσμα που δημιουργεί η πορεία του οικονομικού κύκλου.
16. Αυτή **η μείωση του κινδύνου φτώχειας δεν ισχύει για όλες τις μερίδες του πληθυσμού, ιδιαίτερα δε για τους άνεργους**. Επίσης, είναι αμφίβολο εάν η εν λόγω μείωση του κινδύνου φτώχειας μπορεί να διατηρηθεί για μεγάλο χρονικό διάστημα επειδή η κυπριακή οικονομία έχει ήδη υπερβεί κατά τέσσερις εκατοστιαίες μονάδες του ΑΕΠ τον δυνητικό ρυθμό μεγέθυνσης, δηλαδή τον ρυθμό μεγέθυνσης του ΑΕΠ που διασφαλίζει τις βασικές μακροοικονομικές ισορροπίες της οικονομίας.
17. Το γεγονός ωστόσο ότι **κατά το 2018 περίπου ένας στους δώδεκα μισθωτούς επαπειλείτο από την φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό** αποτελεί ισχυρή ένδειξη ότι στην Κύπρο, όπως και στις άλλες χώρες του αναπτυγμένου καπιταλισμού, υπάρχει μια ιδιαίτερη κατηγορία *εργαζόμενων φτωχών*, οι οποίοι, μολονότι εργαζόμενοι βρίσκονται σε κατάσταση σχετικής φτώχειας και κινδυνεύουν με κοινωνικό αποκλεισμό επειδή οι μισθοί τους είναι χαμηλοί.
18. **Ο δείκτης φτώχειας στην Κύπρο, διορθωμένος με τον τρόπο που υποδεικνύει η Eurostat ώστε η σύγκριση να γίνεται με το κατώφλι φτώχειας του έτους 2008, παρέμενε το 2018 σε επίπεδο το οποίο ήταν κατά 62,5% υψηλότερο έναντι του 2008-2011 παρά την υποχώρησή του κατά την τριετία 2016-2018**. Πιο αναλυτικά, ενώ το 2008-2011 το ποσοστό του πληθυσμού που βρίσκεται σε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού με βάση το κατώφλι φτώχειας του 2008 ανερχόταν σε 16% του πληθυσμού, το αντίστοιχο ποσοστό κατά το 2018 ήταν 26%. Επομένως, **με κριτήριο το κατώφλι φτώχειας του 2008, ένας στους τέσσερις κατοίκους της Κύπρου παραμένει σήμερα σε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού έναντι ενός στους έξι κατά το 2008**.

Μακροοικονομικές εξελίξεις

1. Για το 2020 προβλέπεται περαιτέρω επιβράδυνση της οικονομίας που θα οδηγήσει το ΑΕΠ στην περιοχή του 2,5%. Όμως, η άνοδος της οικονομικής δραστηριότητας κατά την πενταετία 2015-2019 έχει επιτευχθεί με παράλληλη μεγέθυνση του πληθυσμού, ο οποίος υποχώρησε στην διάρκεια της κρίσης αλλά εν συνεχεία αυξήθηκε, και μάλιστα σε τέτοιο βαθμό ώστε βρίσκεται σήμερα σε ιστορικά υψηλά επίπεδα. Επομένως, από το 2015:1 και μετά, η μεγέθυνση του ΑΕΠ επιμερίζεται σε μεγαλύτερο πληθυσμό. Ως αποτέλεσμα, ο μέσος ετήσιος ρυθμός αύξησης του προϊόντος *ανά κάτοικο*, για την υπό εξέταση περίοδο ήταν μικρότερος από τον αντίστοιχο ρυθμό μεγέθυνσης του ΑΕΠ κατά μέσο όρο 1,5 εκατοστιαία μονάδα. Έτσι, **από το 2018:2 έως το 2019:2, το προϊόν ανά κάτοικο αυξήθηκε με μέσο ετήσιο ρυθμό 2% έναντι 3,5% του ΑΕΠ και για το 2020 προβλέπεται ότι θα αυξηθεί κατά 1,5% έναντι 2,5% του ΑΕΠ**.

2. Η αύξηση του ΑΕΠ κατά την ανοδική πορεία της οικονομίας (2015:1 έως το τέλος του 2019) έχει οδηγήσει σε πλήρη χρησιμοποίηση του παραγωγικού δυναμικού, και **η οικονομία αναπτύσσεται πλέον με ΑΕΠ ανώτερο του δυναμικού ΑΕΠ εξαντλώντας την δυνατότητα διατήρησης του ελλείμματος του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών σε χαμηλά επίπεδα**. Σύμφωνα με τις προβλέψεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, το ΑΕΠ κατά το 2019 κινείται ήδη σε επίπεδα υψηλότερα κατά 4% του δυναμικού ΑΕΠ και αυτό θα συνεχιστεί κατά το 2020. Πυκνώνουν έτσι περαιτέρω τα σημεία υπερθέρμανσης της κυπριακής οικονομίας που είναι ορατά ήδη από το 2018 και σηματοδοτούν την είσοδο της οικονομίας σε περίοδο μη διατηρήσιμων ρυθμών αύξησης του ΑΕΠ λόγω εμφάνισης σημαντικής ανισορροπίας του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών. **Η κυπριακή οικονομία ήδη εμφανίζει ελλειμματικό ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών (-8,1% του ΑΕΠ κατά το 2019) στο επίπεδο παραγωγής και ζήτησης που βρίσκεται σήμερα η οικονομία, έτσι ώστε η συνέχιση της οικονομικής ανόδου θα διευρύνει εκ νέου το ήδη μεγάλο έλλειμμα στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών, το οποίο οι υπηρεσίες της Ευρωπαϊκής Επιτροπής προβλέπουν ότι εντός του 2020 θα έχει υπερδιπλασιαστεί έναντι του 2018 (όταν ανερχόταν σε 4,4%) και θα έχει καταστεί διψήφιο, ήτοι 10,6% του ΑΕΠ**. Το έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών της Κύπρου κατά το 2018 είναι το υψηλότερο μεταξύ των 28 χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης με μεγάλη διαφορά από τις άλλες χώρες που παρουσιάζουν επίσης ελλείμματα.
3. **Η στήριξη της οικονομικής μεγέθυνσης στον τουρισμό και στην οικοδομική δραστηριότητα, κατά τα φαινόμενα έχει ολοκληρώσει τον κύκλο της, αν και η εκτίμηση αυτή περιβάλλεται από κάποιο βαθμό αβεβαιότητας επειδή οι εξωτερικές συνθήκες παραμένουν ρευστές**. Η συμβολή των εξαγωγών αγαθών και υπηρεσιών στην διαμόρφωση του ΑΕΠ προβλέπεται, για δεύτερο συναπτό έτος, να καταστεί αρνητική και η εσωτερική ζήτηση για εγχώριες επιχειρήσεις να μετατραπεί σε κινητήρα της περαιτέρω μεγέθυνσης της οικονομίας (πρόβλεψη Ευρωπαϊκής Επιτροπής).
4. Η συμβολή των εξαγωγών αγαθών και υπηρεσιών στην διαμόρφωση του ΑΕΠ έχει καταστεί αρνητική επειδή υποχωρεί η ζήτηση στις χώρες-πελάτες του κυπριακού τουρισμού, και επιπλέον, επειδή διατηρείται η εντεινόμενη γεωπολιτική αβεβαιότητα στην περιοχή της ανατολικής Μεσογείου. Η εκτιμώμενη αύξηση του αριθμού των περιηγητών κατά το 2019 (με προεκβολή των τάσεων των προηγούμενων ετών) παρουσιάζει κάμψη, μετά από αντίστοιχη κάμψη κατά το 2018.
5. Ο κλάδος της οικοδομής βρίσκεται ήδη σε κατάσταση υπερθέρμανσης η οποία προαναγγέλει την επιβράδυνση του κλάδου.
6. Καθώς η αρνητική συμβολή των εισαγωγών περιορίστηκε, όπως και η θετική συμβολή των εξαγωγών, **κατά το 2019 υπήρξε αλλαγή του καθεστώτος οικονομικής μεγέθυνσης από εξωστρεφές (με κινητήρα τις εξαγωγές) σε εσωστρεφές (με κινητήρα τις επενδύσεις παγίου κεφαλαίου και ιδιαίτερα την εσωτερική κατανάλωση)**. Υπό αυτές τις συνθήκες, είναι εύλογο να αναμένουμε ότι κατά το 2020 θα υπάρξει περαιτέρω διεύρυνση του ήδη απειλητικού ελλείμματος στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών.
7. **Ωθηση στο ΑΕΠ έδωσε, εκτός από τις εξαγωγές αγαθών και υπηρεσιών, κατά το 2015-2019, και η μεγέθυνση του όγκου της ιδιωτικής κατανάλωσης**. Αυτή προήλθε από δύο παράγοντες: αρχικά (2015-2016) από την αύξηση του αριθμού των απασχολούμενων, που απέκτησαν εισόδημα και το διέθεσαν ως αγοραστική δύναμη, και από τον αποπληθωρισμό που αύξησε την αγοραστική δύναμη του μέσου ονομα-

στικού μισθού, εν συνεχεία δε, κατά τα έτη 2017-2019, από την μείωση του ποσοστού ανεργίας που οδήγησε σε μικρές αυξήσεις των μισθών. Ως αποτέλεσμα της αύξησης του αριθμού απασχολουμένων και κάποιας μικρής αύξησης του μέσου πραγματικού μισθού, αυξήθηκε η αγοραστική δύναμη του αθροίσματος των αμοιβών εργασίας που καταβλήθηκαν στο σύνολο της οικονομίας. Αυτή η αγοραστική δύναμη μετατράπηκε, κατά ένα μεγάλο μέρος της, σε ζήτηση για εγχώρια αγαθά και υπηρεσίες επειδή η ροπή προς κατανάλωση των μισθωτών είναι υψηλή, ιδιαίτερα όταν η ζήτηση βρίσκεται σε πολύ χαμηλό επίπεδο, όπως συνέβη κατά τον τρέχοντα οικονομικό κύκλο. Ως αποτέλεσμα, **ένα μεγάλο μέρος της αύξησης της αγοραστικής δύναμης των μισθών (προσαυξημένο με αναλήψεις από τις καταθέσεις και ενδεχομένως από καθυστερήσεις στις πληρωμές δανείων) στράφηκε στην ιδιωτική κατανάλωση. Κατά το 2018:1-2019:2, η επιβράδυνση της αγοραστικής δύναμης των μισθών είχε δυσμενή επίπτωση στην ιδιωτική κατανάλωση, και αυτή με τη σειρά της στο ΑΕΠ.**

8. Σε καθεστώς κοινού ευρωπαϊκού νομίσματος, **δύο μέτρα φαίνονται εφικτά για την συγκράτηση του ελλείμματος στις τρέχουσες συναλλαγές:** πρώτον, **η μείωση των περιθωρίων κέρδους των εξαγωγικών επιχειρήσεων** ώστε να καταστούν πιο ανταγωνιστικές και να συγκρατήσουν στο ίδιο ύψος τις πωλήσεις τους, και δεύτερον, **η διανομή του προϊόντος σε όφελος της εργασίας προκειμένου να συγκρατηθούν οι εισαγωγές** αφού η ροπή των μισθωτών προς κατανάλωση εισαγομένων είναι μικρότερη από την αντίστοιχη ροπή των εισοδημάτων της ιδιοκτησίας. Εάν η εφαρμογή αυτών των μέτρων δεν καταστεί εφικτή, η διόρθωση του ελλείμματος θα επέλθει αναγκαστικά μέσω επιβράδυνσης της εσωτερικής ζήτησης και του όγκου παραγωγής, αύξησης της ανεργίας και εκ νέου μείωσης ή στασιμότητας των μισθών.
9. **Μια αρχική αναδιανομή υπέρ της εργασίας μέσω της δημοσιονομικής πολιτικής θα μπορούσε να χαλαρώσει τον εξωτερικό περιορισμό του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών, να αυξήσει έτσι το δυνητικό ΑΕΠ και να επιτρέψει επομένως στο μεν ΑΕΠ να αυξηθεί περαιτέρω, στο δε ποσοστό ανεργίας να μειωθεί και να προκαλέσει αυξήσεις των μισθών και επομένως της ιδιωτικής κατανάλωσης (διότι τα χαμηλά εισοδήματα έχουν μικρότερη ροπή προς αποταμίευση) και του ΑΕΠ. Οι μεταβολές αυτές θα δημιουργούσαν έτσι έναν ενάρετο κύκλο** που θα επέτρεπε την ενίσχυση της οικονομικής ανόδου, σε μια συγκυρία κατά την οποία οι δύο βασικοί κινητήρες της οικονομικής μεγέθυνσης κατά τον τρέχοντα οικονομικό κύκλο, δηλαδή οι κλάδοι του τουρισμού και των κατασκευών, εμφανίζουν σημεία επιβράδυνσης ή υπερθέρμανσης.
10. **Το καλοκαίρι του 2019, ο δείκτης κερδοφορίας (απόδοση παγίου κεφαλαίου) στον επιχειρηματικό τομέα βρισκόταν σε επίπεδο τουλάχιστον 25% ανώτερο έναντι του 2010**, κυρίως επειδή οι μισθοί δεν έχουν αυξηθεί ουσιαστικά παρά την ραγδαία πτώση του ποσοστού ανεργίας. Μεγάλες αυξήσεις εμφανίζουν και οι άλλοι δείκτες κερδοφορίας.